

УДК 39 : 638. 1: 070 (09) (477.83 / 86)

**ПОЛЬСЬКОМОВНА ПРЕСА ЛЬВОВА ЯК ДЖЕРЕЛО
ДО ВИВЧЕННЯ БДЖІЛЬНИЦТВА УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ
(перша половина ХІХ ст.)**

Уляна МОВНА

*Інститут народознавства Національної академії наук України
пл. Ринок, 10, Львів, 79000
Відділ історичної етнології*

У статті аналізуються присвячені бджільництву українців Галичини народознавчі матеріали львівської польськомовної преси першої половини ХІХ ст., яка виявляла значну зацікавленість українікою. Основний масив інформації з царини традиційної бджолярської культури накопичили “Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego”, “Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” та “Gazeta Lwowska”. Публікації цих періодичних видань розкривають широкий спектр питань – з історії галицького бджільництва, стану його розвитку на початку століття, кризи 40-х років та шляхів виходу з неї, фіксують типи селянських вуликів з різних етнографічних куточків краю і дають рекомендації щодо впровадження модифікованих зразків, догляду за бджолами. Львівські газети і часописи першої половини ХІХ ст. започаткували етнографічне дослідження традиційного пасічницького господарства українців Галичини та перших кроків його раціоналізації, а отже, стали важливим історичним джерелом вивчення автентичної традиційності українського етносу.

Ключові слова: традиційне бджільництво та його раціоналізація, польськомовна преса, Галичина, Львів, джерело.

Серед численних мозаїчних фрагментів, що творять цілісне панно української етнічної культури, чималий дослідницький інтерес викликає бджільництво. Одним із ракурсів цього зацікавлення та метою запропонованої розвідки є погляд на бджільництво українців Галичини першої половини ХІХ ст. очима сучасників – дописувачів львівських польськомовних газет і часописів, які виявились чи не єдиним джерелом відтворення достовірної картини його побутування. Бджільництво як одне з традиційних допоміжних господарських занять українців Галичини постійно перебувало у полі зору львівської преси 1811–1848 рр., про що свідчать публікації І.Червінського, С.Бредецького, Е.Віттмана, К.Туровського, В.Поля, І.Білявського, М.Вітвицького, В.Дідушицького, Л.Трещаківського, Ю.Любінецького, В.Кречуновича, В.Обніського, Л.Суходольського, Шамоти, а також анонімних дописувачів. Інтерес тогочасних періодичних видань до традиційно-побутової культури українців був не випадковим, а зумовленим певними об'єктивними чинниками¹.

¹ Див. детальніше: Мовна У. Духовна культура українців Галичини у зацікавленнях львівської польськомовної преси першої половини ХІХ ст. (аспект календарної обрядовості) // Зерна. 1998. №4–5. С.223.

Невеликий екскурс в історію галицького бджолярства здійснив на сторінках часопису “Pamiętnik Lwowski” польський етнограф і публіцист І.Червінський². Автор акцентував на користі меду та воску, що здавна була відома селянину; це побуджувало його займатися плеканням бджіл. Віск використовувався для виробництва свічок для дому і церкви. Мед вживався як продукт харчування та з лікувальною метою; з нього виготовляли ритуально-обрядовий напій – медяну ситу. Мед був поширеною феодалною даниною під назвою бджолоїної десятини чи очкового (яка, до речі, продовжувала існувати в краї впродовж всієї першої половини XIX ст. – У.М.). В опублікованій статті автор стверджував, що до кінця XV ст. в Галичині переважали лісові борті – вулики у природних, а згодом – штучних дуплах дерев, пасіки ж існували спорадично. Як на аргумент він посилався на польське середньовічне законодавство (Варшавський статут Ягайла 1420 р. та ухвали Пйотрковського сейму 1550 р.), в якому згадувалося, як пише автор, “лише про борті”. Зокрема, данина з борті належала власнику лісу, а зрубання дерева з бджолами каралося грошовим штрафом. Водночас дослідник наводить наступну правову норму, яка суперечить попередній тезі: “Крадіжка з пасіки вночі вважалася важким злочином”³. Наявність в юридичних кодексах наведеної статті уже є свідченням неабиякого поширення пасік на західноукраїнських теренах. Хоча, перша відома нам джерельна звітка про існування пасік в краї датується лише 1400 р.⁴, у XV ст. пасіки були вже доволі поширеним явищем, оскільки вони, безперечно, існували набагато раніше, ніж з’явилися у джерелах згадки про них.

Бортництво як вид селянського промислу, подекуди, збереглося в Галичині ще на початку XIX ст. Так, функціонування бортничого господарства у с. Тур’є Золочівського циркулу, де налічувалося чотири-п’ять тисяч роїв у видовбаних дуплах дерев, зафіксував на шпальтах “Gazety Lwowskiej” відомий тогочасний краєзнавець, науковець, член кількох наукових товариств та релігійний діяч С.Бредецький⁵. Влітку, коли з’являлися комахи, бджолярі відкривали вхідні отвори борті. У дуплах кількох сосен і ялин автор спостеріг гніздування двох-трьох бджолоїних сімей. На думку авторитетних дослідників, в одній сосні видовбували дві-три борті лише у тому випадку, якщо її діаметр становив не менше 60 см.⁶ Після заборони австрійським урядом видовбувати дупла в деревах бортництво у цьому резерваті зовсім занепало.

Судячи з польської преси, на початку XIX ст. пасічництво в Галичині досягло високого рівня розвитку. Селяни і священники вважали його важливим допоміжним заняттям; деякі з них утримували до 100 вуликів. Мед та віск вивозили до Угорщини, Австрії, Трієсту (Італія). У багатьох місцевостях функціонували медоварні⁷. Бджолярвання було доволі поширеним заняттям селян Жовківського циркулу – у 1812 р. тут налічувалося близько 17 тис. вуликів⁸. У Самбірському циркулі вуликів у садках і поблизу хат розташовувалося 6366, а у лісах – 1474 вуликів⁹. Місцеві селяни активно займалися бджільництвом, про що сповіщав Е.Віттман в описі с. Журавники

² Z Grzędy. O środkach pomnożenia pasieki i co przeszkadza, że w naszym kraju tak mała ochota do zakochania się w pszczelnem gospodarstwie zwykła się dotąd wydawać // Pamiętnik Lwowski. 1817. T. 4. №16. S.349–356.

³ Ibid. S.351.

⁴ Розов В. Українські грамоти. Київ, 1928. Т.1. С.60–61.

⁵ Bredetzky S. O przemysle i gospodarstwie wiejskiem w Galicyi // Gazeta Lwowska. 1816. №65. S.314.

⁶ Гурков В.С., Скуратовский В.Т., Терехин С.Ф. Пчеловодство // Полесье. Матеріальна культура. Київ, 1988. С.167.

⁷ Bredetzky S. O plodach natury i kunsztów w Galicyi // Dodatek do Gazety Lwowskiej. 1811. №13. S.324.

⁸ Cyrkul Żółkiewski // Gazeta Lwowska. 1812. №50. S.416.

⁹ Rataliska. Cyrkul Samborski // Gazeta Lwowska. 1812. №92. Dod.

Львівського циркулу¹⁰. Багато бджіл утримували мешканці Золочівського, Бережанського, Тернопільського і Коломийського циркулів¹¹, де влітку цвіло чимало медодайних рослин. З метою подальшого вдосконалення цього виду господарської діяльності у 1806 р. у Львові була запроваджена посада вчителя бджільництва для навчання майбутніх священиків¹². Ним було призначено Мартіна Куральта, у якого здобували раціональні пасічницькі знання 245 учнів-семінаристів, що відвідували заняття згідно з розпорядженням греко-католицької консисторії від 2 липня 1806 р. Цей пасічницький курс став першим на українських землях. Відомо, що влітку наступного року Куральт продовжував викладати бджільництво¹³. 1807 р. він перевидав книгу “Трактат про роїння бджіл” (“Abhandlung vom Schwärmen der Bienen”) (Відень, 1771) званого словенського пасічника Антоніна Янші, яка, згідно з патентом імператриці Марії-Терези 1775 р., рекомендувалася всім вчителям бджільництва монархії як основний навчальний посібник*. А.Янша народився 1734 р. в с. Брежниця (Крайна) в родині хлібороб-пасічника. В ранньому дитинстві проявив потяг до знань, а згодом продовжив навчання в Італії. Після повернення на батьківщину зайнявся пасічництвом, здобувши невдовзі значний авторитет як раціоналізатор галузі. Його заслуги в цій царині були помічені Марією-Терезою, яка запропонувала Янші посаду вчителя бджільництва і пожиттєву пенсію. Книга А.Янші стала настільною для пасічників багатьох країн. Нею, зокрема, користувався видатний український пасічник П.Прокопович при викладанні курсу пасічництва у батуринській школі (1828).

Про успішне вдосконалення традиційного бджолярського господарства на Західному Поділлі розповідав “Dodatek do Gazety Lwowskiej”¹⁴. Значного поступу у раціоналізації пасічництва досяг учитель тривіальної школи в м. Підгайці Бережанського циркулу Задарецький. Його пасіка налічувала близько 100 вуликів. Для захисту від укусів бджіл він використовував сітки власного винаходу, був автором багатьох інших нововведень. Учитель давав поради місцевим селянам і міщанам-пасічникам, які охоче замовляли у нього рої.

Значну увагу львівська преса приділяла характеристиці традиційних вуликів. Про їх види йшлося у публікації співробітника “Tygodnika Rolniczego i Przemysłowego” – званого польського літератора та фольклориста К.Туrowsького¹⁵. Він описав два відомі йому типи вуликів у селян – колоди з хвойних порід дерева (товсті і високі, з отворами ззаду, прикриті зверху камінням і соломною, що зимували на пасіці) та букові (так звані “подільські” – тонкі й низькі, які назиму відносили до зимівника). Це перший відомий нам з тогочасної етнографічної літератури факт констатації наявних на теренах Галичини типів вуликів. Автор не обминув увагою і новітні модифіковані житла для бджіл – дощані скринькові вулики, зауваживши, що широкого використання у галицького селянства вони ще не набули.

“Rozprawę Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” навели докладний опис будови колод-стояків з Бойківщини¹⁶. Їх виготовляли зі спорохнявілого бука, висо-

¹⁰ Wittman E. Żurawniki // Rozmaitości. 1824. №25. S.195.

¹¹ Pol W. Rzut oka na Galicję // Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy. 1847. №5. S.36; Statystyczne wiadomości o cyrkule Kołomyjskim // Gazeta Lwowska. 1812. №35. S.289.

¹² Bredetzky S. Bredetzky S. O plodach natury i kunsztów w Galicyi. №14. S.348.

¹³ Turowski K. Wzmianka o krajowym pszczelnictwie // Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy. 1844. №16. S.128.

* Antons Janscha gew. K.K.Lehrsers der Bienenzucht zu Wien hinterlassene vollstandige Lehre von der Bienenzucht. Zweite Ausgabe, besorgt durch M.Kuralt. Lemberg, 1807.

¹⁴ Chwalebna usilność względem ulepszenia gospodarstwa pszczółowego // Dodatek do Gazety Lwowskiej. 1811. №33. S.805–806.

¹⁵ Turowski K. Wzmianka o krajowym pszczelnictwie. S.127–128.

¹⁶ Bielawski I. Pszczelnictwo w dekanacie Skolskim // Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego. 1847. T. 2. S.163.

тою 2,5–5 стоп (1 стопа = 31 см), шириною 1–2 стопи. На відстані півстопа від верху розміщувався трикутний льоток, кожна сторона якого досягала 1,5 цаля (1 цаль=2,5 см). Внизу льотка – лавочка, прикріплена на протилежній стінці вулика. Для кріплення сот всередині встановлювали хрестовину. Внизу над самим дном зроблено отвір з засувкою, необхідний для чищення, відламування і вибирання меду. Цінність цього повідомлення полягає в тому, що це перший опис традиційних вуликів (колод-стояків), поширених на території етнографічної Бойківщини у першій половині XIX ст. Автор вказав також на недоліки колодних вуликів – їх було важко утеплити на зиму, почистити всередині, поєднати рої, вибрати мед, годувати бджіл; при вибиранні меду з них комах знищували.

За інформацією польськомовних періодичних видань, у краї широко використовували і колоди-лежаки¹⁷. Вулики на зразок подільських, на думку члена галицького господарського товариства, колишнього економа Шамоти, були найкращими з існуючих для стеження за сотами, годування, чищення, вирізування маточників (тут – комірок для виведення маток) під час надмірного роїння¹⁸. На Західному Поділлі і Покутті бджіл плекали у вуликах-безденниках, які ставили на очищену землю; догляд за комахами тут був легшим, але взимку вони не рятували від холоду; до того ж, при годівлі бджіл обливали медом. Досконалішими були солом'яні (сапеткові) вулики, які легко збільшувалися чи зменшувалися, а головне – бджоли у них не гинули, як у колодах. Утримувати комах у солом'яних вуликах радив відомий знавець теорії та практики бджільництва М.Вітвицький¹⁹. У холод солома утримувала тепло, а в спеку – прохолоду, що створювало оптимальний режим життєдіяльності бджіл.

Чимало уваги на сторінках львівських газет і часописів приділялося догляду за бджолами. Так, І.Червінський стисло і критично охарактеризував сучасний йому спосіб догляду за працювотими комахами – пасічники брали рій, садили у вулик, а восени вигублювали бджіл²⁰. Детально догляд за бджолами (підгодівля, роїння, ловля роїв, медозбір, зимівля) у вуликах-колодах на Бойківщині описаний І.Білявським у першій спеціальній етнографічній розвідці, присвяченій традиційному бджільництву²¹. Годували бджіл патокою до початку цвітіння черешні. Роїння починалося в кінці травня і часто тривало аж до початку серпня. Після вильоту бджіл старанно очищені колоди, призначені для нових роїв, змащували всередині медом, щоб привабити комах. Бджіл до них збирали ложкою, ситом, коробкою і зсипували через отвір; ця процедура тривала до тих пір, поки комах не починали осідати у новій домівці. Деякі пасічники підносили вулик під ту гілку, де сів рій і трясали над отвором або ложкою збирали комах. Коли рій осідав у вулику, його або відразу заносили на призначене місце, або тримали на попередньому до вечора. Коли бджоли заповнювали вулик медом, пасічники відрізали найсвіжіші соти, залишаючи вгорі зацукрований мед. Такий грабунок тривав від початку роїння до середини серпня. З цього часу і до кінця вересня бджоларі знищували як сильні, так і слабкі сім'ї. Середні вулики, призначені для розмноження і майбутнього отримання меду, зимували на пасіці, утепле-

¹⁷ O podcieraniu i podbieraniu pszczół na wiosnę // Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy. 1844. №13. S.103.

¹⁸ *Szamota*. Odpowiedź na pytanie: "Jakim przyczynam przypisać należy upadek pszczelnictwa krajowego? I jakie środki byłyby najstosowniejsze do podniesienia tegoż?" // Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego. 1848. T. 5. S.83.

¹⁹ *Witwicki M.* Wyjątek z rękopisu... o pszczelnictwie. O karmieniu pszczół i o środkach ratowania słabych // *Rozmaitości*. 1818. №14. S.115–116; №16. S.130.

²⁰ *Z Gzedy*. O środkach pomnożenia pasieki i co przeszkadza, że w naszym kraju tak mała ochota do zakochania się w pszczelnym gospodarstwie zwykła się dotąd wydatować. S.352.

²¹ *Bielański I.* Pszczelnictwo w dekanacie Skolskim. S.163–167.

ні околотами соломи, їх також могли складати на горищі чи в коморі. Такі місця зимівлі автор вважав невиправданими і радив використовувати стебники – доли, викопані у сухій землі й добре випалені.

Деякі поради українським селянам щодо догляду за бджолами опублікували “*Rozmaitości dla Ludu Wiejskiego*” у статті “Бджоли”²². Вулики належало ставити у сонячному місці, бо тепло сприяє праці та розмноженню комах. Але найкраще розміщувати вулики льотками на схід, щоб сонячні промені падали збоку. Найоптимальніше розташування пасіки – у затишку від вітру, на сухому місці. Під час медозбору не належало вирізати всі щільники, а лише знизу і до середини. Якщо бджоли нанесли небагато меду – його краще не забирати, а при необхідності – додати.

Кількома штрихами описана годівля бджіл. У колодах підкладали голодним кохам мед на дерев’яній тарілочці, встановлюючи її біля самого верху на вошині. У вуликах з віком, їх відкривали, вкладаючи лійку з медом, обв’язану на кінці полотном. Крізь нього мед повільно сочився до вулика і скапував згори на вошину.

На сторінках польськомовних газет і часописів Львова неодноразово порушувалося питання про перешкоди на шляху розвитку та вдосконалення бджільництва, які призвели його до занепаду в середині XIX ст., аналізувалися причини такого критичного становища, давалися рекомендації щодо виходу з кризи. Так, С.Бредецький у всіх бідах звинувачував селян-пасічників, які не вмiли раціонально доглядати бджіл, та існування бджолоїної десятини (право землевласників щороку забирати з селянських пасік кожен десятий вулик). Автор пропонував ліквідувати це гальмо в розвитку селянського бджолярства²³. І.Червінський закликав поміщиків замінити десятину на помірковану плату, а для селян, які досягли успіхів в утриманні бджіл, встановити грошову нагороду²⁴. Звичай винищувати комах при вибиранні меду та воску вважали перешкодою для розквіту бджолярської галузі автори описів Коломийського та Самбірського циркулів²⁵. І.Білявський навів статистичні дані про кількість вуликів на території Сколівського греко-католицького деканату площею в 30 миль кв. – не більше 350. Найбільшим гальмом для розвитку бджільництва він назвав поширеність колод у селянських пасіках, а знищення бджіл заради меду – обурливим²⁶.

1847 р. відбулося п’яте засідання галицького господарського товариства, на розгляд якого було винесене наступне запитання: “Чому занепало бджільництво краю? Які заходи необхідні для його розвитку?” Проблеми бджільництва широко обговорювалися в часописі товариства, що свідчило про актуальність та широкий громадський резонанс заторкнутої теми. Зокрема, В.Кречунович вбачав причину занепаду пасічництва лише у перетворенні великих площ лук на орні поля²⁷. Досвідчений пасічник, послідовник П.Прокоповича, засновник пасічницької школи в Перемишлянах (1850), автор підручника “Докладна практична наука для пасічників” (“*Dokładna praktyczna nauka dla pasieczników*”). Львів, 1871–1872. Т.1–3) та багатьох інших статей та книг з бджільництва²⁸ Ю.Любінецький основною перешкодою для розвою селянського бджолярства вважав існування бджолоїної десятини (очкового), а також змен-

²² *Pszczoly // Rozmaitości dla Ludu Wiejskiego*. 1845. Cz. 4. S.134–140, 153–155, 177–181.

²³ *Bredetzky S.* O przemysle i gospodarstwie wiejskiem w Galicyi. №65. S.314.

²⁴ *Z Grzędy*. O środkach pomnożenia pasieki i co przeszkadza, że w naszym kraju tak mała ochota do zakochania się w pszczelnem gospodarstwie zwykła się dotąd wydawać S.354.

²⁵ *Statystyczne wiadomości...* №35. S.289; *Ratoliška*. *Cyrkul Samborski...* №92 – Dod.

²⁶ *Bielawski I.* *Pszczelnictwo w dekanacie Skolskim*. S.165.

²⁷ *Protokol V ogólnego zgromadzenia od 30 czerwca i 2 lipca r. 1847 // Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego*. 1847. T.3. S.37.

²⁸ *Lubieniecki J.* *Pasieka w ulach Dzierżona*. Lwów, 1856; *Jego ż.* *Szkoła pasieczników w Przemyslanach w r. 1857. Sprawozdanie*. Lwów, 1858; *Jego ż.* *Wyjaśnienie artykułu J.Naumowicza “Czy zaprowadzenie Dzieżonów w kraju jest ze względu na ulepszenie pszczelnictwa potrzebem i praktycznem”*. Lwów, 1860.

шення кормової бази²⁹. В.Обніський занепад бджолярства пов'язував з поступом рільництва в краї та нераціональним доглядом за бджолами. Колодне бджільництво з його росбійною системою вело до виродження місцевої популяції бджіл і зменшення їх загальної чисельності. На його думку, на розмноження комах негативно впливала і практика нижньої надрізки щільників під час медозбору³⁰. Відомий громадський діяч і священник Л.Трещаківський, автор першої пасічницької книги українською мовою³¹, яка започаткувала українську пасічницьку друковану літературу, однією з причин занепаду галузі назвав відсутність раціонального догляду за бджолами. Автор рекомендував поширювати пасічницькі знання серед селян і запропонував відкрити практичну школу бджільництва. Негативний вплив в даному контексті мав ріст посівів зернових за рахунок перелогів. Щоб запобігти цьому, Трещаківський пропонував сіяти медодайні трави на луках, поблизу і в самих пасіках, заохочуючи вирощування конюшини та посадку лип³².

Л.Суходольський в описі с. Соснова Бережанського циркулу констатував брак раціональних знань у селян-пасічників. На його думку, цей вид господарської діяльності занепає внаслідок піднесення землеробства. Ліквідація десятини, на думку автора, позитивно вплине на динаміку розведення бджіл селянами³³.

Думка про необхідність створення і поширення вуликів, в яких би не знищували бджіл заради меду, висловлювалася на шпальтах львівських польсько-мовних періодичних видань уже на початку XIX ст. Так, "Pamiętnik Lwowski" популяризував лежачі вулики-скриньки віденського професора Я.Хазеля, в яких на скриньку, вже заповнену медом, ставили порожній вулик, щоб комахи перелетіли до нього, а зі старого забирали мед³⁴. Статтю, що рекламувала подвійні вулики Й.Чапловича³⁵, які можна було роз'єднувати, опублікував В.Дідушицький. Переваги цих вуликів були істотними – комахи не гинули; бджолярі отримували чистіший мед; уникалося роїння внаслідок поєднання вуликів; відпадала небезпека втечі роїв.

1838 р. в "Tygodniku Rolniczym i Przemysłowym"³⁶ було дано опис (з малюнком) дерев'яного "дзвоноподібного" вулика з трьома надставками, сконструйованого відомим українським пасічником та знавцем бджільництва М.Вітвицьким (тенденційно названого польським). Він складався з трьох маленьких вуликів і трьох надставок. Всередині у вуликах поміщалося три щаблі, якими вони кріпилися між собою. Внизу кожного зроблено льоток, навпроти якого посеред стін поміщався отвір у кожній підставці, щоб бджоляр бачив рівень заповнення медом³⁷. За аналогічним принципом виготовлявся і солом'яний вулик – легший від дерев'яного, який утримував стійкий температурний режим, був зручним для перенесення.

В публікації часопису "Rozmaitości dla Ludu Wiejskiego" найкращими були названі солом'яні надставкові вулики³⁸ давався докладний опис їх будівництва. З соло-

²⁹ Protokół V ogólnego zgromadzenia od 30 czerwca i 2 lipca r. 1847 // Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego S.37.

³⁰ W.Obniskiego odpowiedź na pytanie... S.59-60.

³¹ Трещаківський Л. Наука о пчеловодстве, изложенная по методу Держона, Янши и иных славнейших пасечников, с особенным уважением на галицко-русское господарство. Львов, 1855.

³² L.Trzeszakowskiego, plebana obr. gr.-kat. w Rudnem, odpowiedź na pytanie... S.61-63.

³³ Suchodolski L. Opis gospodarstwa w majetności Sosnowie // Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego. 1849. T. 6. S.171.

³⁴ W.D. [zieduszycki] O ulach podwójnych // Pamiętnik Lwowski. 1819. T. 2. №10. S.327.

³⁵ Die Bienenzuch in Doppeltstoken von Johann Czaplowitz. Wien, 1815.

³⁶ Ul polski wydoskonalony // Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy. 1838. №30-32.

³⁷ Ul polski wydoskonalowy // Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy. 1838. №30. S.236-237.

³⁸ Pszczoły // Rozmaitości dla Ludu Wiejskiego. 1845. Cz. 4. S.135.

ми плели однакової величини та ширини круги, які з'єднувалися кілками. Готовий круг клали поміж двох дощок і притискали важкими каменями. До кожного круга (шухлядки) замість дна прикріплювали дві палички, перекладені навхрест. Кожна з шухлядок мала невеликий отвір для вильоту бджіл. До останньої шухлядки зверху прикріплювали три палички, бо бджоли звикли пристосовуватися до них із заповненим воском. Вийнявши одну заповнену шухлядку, можна побачити, чи заповнено інші щільники. Солом'яні вулики легко можна було переносити, виймати, зрізуючи верхні круги зі старою вощиною й медом, а на їх місці ставити нові. Можна будь-якої пори отримати свіжий мед, відрізаючи заповнений круг в одному вулику і допомогти слабкому, вставляючи його на місце порожнього.

Поворотною віхою в плеканні бджіл став розбірний рамковий вулик видатного українського пасічника П.Прокоповича; інформація про нього з'явилася у львівській пресі з запізненням на 30 років. "Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy" подав докладний опис його конструкції з малюнком³⁹. Завдяки новій конструкції вулика, пасічник міг активно впливати на життя бджіл. Матка відгороджувалася від місця складання меду дерев'яною решіткою, крізь яку проходили лише робочі бджоли. Розбірний вулик винахідника заклав підвалини раціонального рамкового пасічництва, оскільки припиняв винищення комах димом, забезпечував регуляцію сили сімей шляхом підсаджування маток. Ось як оцінювалося значення цього винаходу: "Чимало пасічників ставило у своїх вуликах різні пристосування, щоб отримати чистий мед. Але нікому не спало на гадку, що можливо отримувати мед однорідних властивостей, зібраний з певної рослини, зовсім чистий. Задум цей належить Прокоповичу"⁴⁰. Організована ним у с. Пальчики Конопотського повіту на Чернігівщині пасіка за кількістю бджолородин (2800) й постановкою раціонального бджолярства була зразковим пасічницьким господарством того часу. У 1828 р. вчений відкрив дворічну школу бджільництва, де щороку навчалося щонайменше 80 учнів.

На жаль, вдосконалені зразки вуликів, активно пропаговані польськомовними газетами і часописами, не використовувалися українськими селянами, які в першій половині XIX ст. надалі дотримувалися традиційних форм ведення бджолярського господарства. Лише німці-колоністи починали запроваджувати у себе так звані "магазинні" вулики (розбірні з магазинними рамками)⁴¹.

Аналіз народознавчих матеріалів, вміщених у польськомовних періодичних виданнях Львова першої половини XIX ст., засвідчив доволі значний інтерес до української тематики, зокрема, до бджільництва українців Галичини. Основну роль в акумуляції відомостей з царини традиційної бджолярської культури відіграли "Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego", "Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy" та "Gazeta Lwowska". Публікації, серед яких виділяються розвідки етнографічного, історичного, топографічно-статистичного і господарського характеру пера польських та українських учених, краєзнавців, публіцистів, священників розкривають (звичайно, різною мірою) широкий діапазон питань традиційного пасічницького господарства та перших кроків його раціоналізації. Автори зверталися до історії галицького бджолярства, аналізували стан його розвитку на початку XIX ст., причини кризи наприкінці 40-х років і пропонували шляхи виходу з неї, розглядали типи традиційних селянських вуликів з різних етнографічних куточків краю, методи догляду за бджолами. Активно

³⁹ O ulu wynalazku Prokopowicza... // Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy. 1844. №22. S.173–176.

⁴⁰ Ibid. S.174.

⁴¹ Bredetzky S. O plodach natury i kunsztów w Galicyi // O plodach natury i kunsztów w Galicyi // Dodatek do Gazety Lwowskiej. 1811. №13. S.324.

відгукнувшись на вимоги часу, пресові органи зарясніли рекомендаціями щодо впровадження у селянських господарствах модифікованих вуликів. Фактично львівська польськомовна періодика зазначеного діахронного зрізу поклала початок етнографічному дослідженню традиційного бджільництва українців Галичини, створила можливість панорамного погляду на нього, а відтак, як важливе історичне джерело істотним чином прислужилася справі вивчення автентичної традиційності українського етносу.

**L'VIV POLISHLANGUAGE PRESS AS A SOURCE TO STUDY BEEKEEPING
OF THE GALICIAN UKRAINIANS
(first half of the XIXth c.)**

Ulyana MOVNA

*Institute of Ethnology of Ukrainian National Academy of Science
10, Rynok sq., L'viv, 79000
Department of Historical Ethnology*

In the article the author analyses ethnographical materials dedicated to beekeeping of the Galician Ukrainians of the L'viv Polishlanguage press of the first half of the XIX century which manifested a considerable interest in the Ukrainian ways. The main massif of information in the sphere of traditional beekeeping culture was accumulated by "Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego", "Tygodnik Rolniczy i Przemyslowy", "Gazeta Lwowska". These publications disclose a wide spectrum of problems – excursus into history of Galician beekeeping, state of its' development at the beginning of the century, the crisis of the forties and the ways of going of it, the types of beehives from various ethnographical corners of the land and recommendation of introducing new models, care of bees. The L'viv press of the of the first half of the XIX c. began the ethnographical investigation of the traditional beekeeping of Galician Ukrainians as well as first steps of its' racionalization, studying the authentic traditionality of the Ukrainian ethnos.

Key words: traditional beekeeping and its' racionalization, Polishlanguage press, Galicia, L'viv, source.

Стаття надійшла до редколегії 21.03.2005
Прийнята до друку 27.05.2005